

ἐπέτρεψε τὸ ὑπέρτατον ὄν τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ ἐπιγείου ἡμῶν κόσμου· ἐνὶ λόγῳ νὰ πρεσβεύη ὅτι αἱ δημωδέστεραι τῶν ἐθνικῶν δοξασαίαι δύνανται σπουδαίως νὰ συμβιβασθῶσι πρὸς τὴν φιλοσοφικωτέραν περὶ θεότητος ἀντίληψιν.

Τοιοιουτρόπως ἦτο προδιατεθειμένος ὁ Ἰουλιανός, ὅτε κατὰ μῆνα Μάιον τοῦ 355 ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐνταῦθα τὰ πάντα συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσωσιν αὐτὸν ἐν τῇ πλάνῃ αὐτοῦ· ἡ θέα τῶν λαμπροτάτων μνημείων τοῦ ἀρχαίου θρησκευματος καὶ τῶν ἀγαλμάτων ἐκείνων, τῶν ὁποίων τὸ ἀνεκκλήτητον κάλλος ἠδύνατο τῇ ἀληθείᾳ νὰ δελεάσῃ ψυχὴν καὶ φαντασίαν ὀλιγώτερον νοσοῦσας· αἱ εἰσηγήσεις τῶν δεινότερων ἐθνικῶν ρητόρων, οἵτινες δι' αὐτοῦ ἤλιπζον νὰ ἐπιτύχωσι τὸν θρίαμβον τῶν ἰδίων δοξασιῶν καὶ συμφερόντων· τὰ ἔλευσίνια μυστήρια, τὰ ὁποῖα εἰσέτι τοσοῦτον ἐνέπνεον σέβας καὶ τῶν ὁποίων αἱ τελεταὶ καὶ αἱ θυσίαι ἦσαν ἐπιτηδειόταται νὰ ὑποτρέφωσι τὴν δεισιδαιμονίαν ὑπὸ τῆς ὁποίας ὁ ἀνθρώπος οὗτος κατελήφθη. Τότε λοιπὸν καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας διὰ τῆς ἀδιακόπου τῶν ποικίλων τούτων πειρασμῶν ἐνεργείας ἐρριζώσεν εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἡ ἀπόφασις νὰ ὑψώσῃ, ἅμα τύχῃ εὐκαιρίαν, τὴν σημαίαν τοῦ ἀρχαίου θρησκευματος καὶ ν' ἀντιπαρατάξῃ αὐτὴν εἰς τὴν σημαίαν τοῦ χριστιανισμοῦ, ἐπικαλούμενος τὴν ἀναβίωσιν τῶν ἀρχαίων ἐνδόξων ἡμερῶν. Ἐννοεῖται ὅτι ἔκρυπτεν εἰσέτι τὸ φρόνημα τοῦτο καὶ ὅτι ἐξηκολούθει προσποιούμενος τὸν χριστιανόν, κάλλιστα εἰδῶς ὅτι ἐλαχίστη περὶ τῶν ἀληθῶν αὐτοῦ πεποιθήσεων νύξιν διδομένη εἰς τὸν Κωνσταντῖνον ἤθελε συνεπαγάγει τὴν καταστροφὴν ὄλων ἐκείνων τῶν ὀνείρων· ἀλλ' ἡ ταραχὴ τῆς καρδίας καὶ τῆς διανοίας αὐτοῦ προσεδίδετο διὰ τῶν βλεμμάτων καὶ τῶν κινήματων. Σύν τεσε τότε κατὰ παράδοξον συγκυρίαν νὰ διατριβῶσιν εἰς Ἀθήνας, ὡς συμμαθηταὶ καὶ ὑντροφοὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ, δύο νέοι, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἐμελλεν ἐπὶ αἰῶνας νὰ ἀντηχήσῃ ἀπὸ περάτων μέχρι περάτων τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Οἱ δύο οὗτοι νέοι ἦσαν ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, οἵτινες ἤλθον ἐνταῦθα, οὐχὶ ὡς ἐκεῖνος ἵνα ἐνισχύσωσι τὰς ὑπὲρ τῆς εἰδωλολατρείας πεποιθήσεις αὐτῶν ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἵνα προσλάβωσιν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας καὶ εὐγλωττίας τὰ ὄπλα δι' ἧν τοσοῦτον ἐνδόξως ὑπὲρ τῆς νέας πίστεως μετ' ὀλίγον ὑπερεμάχησαν. Ὁ Γρηγόριος καὶ ὁ Βασίλειος ἦσαν οἱ τελευταῖοι ἄχθρωποι πρὸς οὓς ὁ Ἰουλιανὸς ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ· ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὁ Γρηγόριος ἐνόησεν ἔκτοτε τί διελογίζετο καὶ τί ἐμελέτα ὁ συμμαθητῆς ἐκεῖνος. Τούλάχιστον ἰδοὺ πῶς περιέγραψεν αὐτὸν ἐν Ἀθήναις ὄντα, ἐν τῷ «β' στηλιτευτικῷ κατὰ βασιλέως Ἰουλιανοῦ»· «Ἐμοὶ δὲ καὶ πόρρωθεν, τρόπον τινά, ἔωρᾶτο (ἡ τοῦ Ἰουλιανοῦ πολιτεία), ἔξ οὗ τῷ ἀνδρὶ συνεγενόμην Ἀθήνησιν. Ἦλθε γὰρ κάκεισε, ἄρι τῶν κατὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ νεωτερισθέντων, τὸν βασιλέα τοῦτο αὐτὸ παραιτησάμενος. Διττὸς δὲ αὐτοῦ τῆς ἐπιδημίας ὁ λόγος· ὁ μὲν εὐπρεπέστερος καθ' ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἐκεῖσε παιδευτηρίων· ὁ δὲ ἀπορροητότερος καὶ οὐ πολλοῖς γνῶριμος, ὥστε τοῖς ἐκεῖ θύταις καὶ ἀπατεῶσι περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν συγγενέσθαι, οὐπω παροησίαν ἐχούσης τῆς ἀσεβείας. Τότε τοίνυν οὐ φαῦλος ἐγὼ τοῦ ἀνδρὸς εἰκαστῆς οἶδα γενόμενος· καίτοι γε οὐ τῶν εὐπεφυκῶτων περὶ ταῦτα εἰς ὄν. Ἀλλ' ἐποίει με μαντικὸν ἢ τοῦ ἠθους ἀνωμαλία καὶ τὸ περιττὸν τῆς ἐκτάσεως· εἴπερ μάντις ἄριστος, ὅστις εἰκάσειν οἶδε καλῶς. Οὐδενὸς γὰρ ἐδόκει μοι σημεῖον εἶναι χρηστοῦ, αὐχὴν ἀπαγῆς, ὧμοι παλλόμενοι καὶ ἀνασηκούμενοι, ὀφθαλμὸς σοβούμενος καὶ περιφερόμενος, καὶ μανικὸν βλέπων, πόδες ἀστατοῦντες καὶ μετοκλάζοντες, μυκτῆρ ὕβριν πνέων καὶ περιφρόνησιν, προσώπου σχηματισμοὶ καταγέλαστοι τὸ αὐτὸ φέροντες, γέλωτες ἀκρατεῖς καὶ βρασματοῦδες, νεύσεις καὶ ἀνανεύσεις σὺν οὐδενὶ λόγῳ, λόγος ἰστάμενος καὶ κοπτόμενος